

ment de limitació, a aquest saber que més enllà només hi ha mar, blavor d'horitzons. En els poemes de Villangómez aquesta coneixença hi és ben palesa. Des dels seus primers versos, la constant meditació illenca ha estat una fita important. Cal, però, en arribar a aquest punt, no confondre dos aspectes que podrien confluir en una mateixa realitat del problema. D'una banda, Marià Villangómez és el poeta d'Eivissa, el poeta d'una illa ben característica, d'una terra que ell com ningú coneix a la perfecció. Aci, doncs, hi haurà un Villangómez que dembleja al costat dels altres homes de l'illa. El poeta serà només el narrador d'unes experiències humanes, el testimoni d'una història, d'un poble, d'uns paisatges ben concrets i especificables. D'altra banda, però, hem de veure el poeta que es submergeix en el món fantàstic i esglaiador del que per a ell és l'essència de l'illa. Ara veiem ja una nova dimensió en el problema. Els límits s'obren davant un misteri, però continuen sent límits. El paisatge es trenca, els homes viuen una realitat que es desfà enmig d'inacabables distàncies sempre horitzontals, sempre blaves. És només des d'aquesta doble perspectiva que

hom pot entendre de veritat la situació que viu el poeta. En la seua veu s'amaguen dos mons: l'un és real, concis, de vegades estrany, però sempre palpable. L'altre és només un món somiat, un món creat amb enganys per la pròpia immensitat de la mar que ens envolta. És l'ànima de l'illa, la seua consistència, la seua irrealitat. La geografia esdevé protagonista de llargues meditacions, de llargues conceptualitzacions encaminades a descobrir

«...la més alta follia on es confonen
desesperança i goig en un clam
[infinit.]»

«L'illa, al cor dens i estret,
duu la blava cançó dels horitzons».

El poeta definirà, dibuixarà, desxifrarà i desengafetarà mil i una vegades la rara versemblança de l'illa. Les definicions, les eternes conceptualitzacions, mai no són definitives. Sempre arriba el moment propici per a continuar refent el somni, el desig de somnis que s'amaga en aquesta estranya

geografia que ens ha estat atorgada. De tant en tant, però, el poeta caurà en la desesperança que l'exageració de límits, l'estretor de fronteres li provoca. Llavors hi haurà l'anhel d'impossibles infinits, la follia de l'aigua en cada vers.

«Però el mar no et coneix,
illa».

I l'illa es desfarà, esdevindrà una petitesa, un exagerat continent, un esguard d'amor que hom desitja. Metamorfosis diverses l'empaitaran; adoptarà anatomies desgavellades, harmonioses, irrealis quasibé sempre. I el poeta parlarà d'un món seu «romput en illes», i la poesia, com a concepte capaç d'englobar-ho tot, farà les voltes d'únic refugi possible que li resta. El temps, en aquest indescriptible batibull d'esperances, no hi té res a fer. Després de tot,

«el poema
tremola d'ansia oculta i resignada»,

i amb això ja en tenim prou.

BARTOMEU RIBAS I GUASCH

Un homenatge a Marià Villangómez

per Josep Maria Llompart

Record el desembre del 1976 com un temps de clarors netes i d'esperances tot just nades. Potser va esser fred, plujós i revoltat. No ho sé. Però compareix a la memòria voltat de mirades altes, d'horitzons plens de joia, gairebé d'un aire de primavera profunda. Encara no havia planat damunt nosaltres la boira enutjosa del desencís i tots plegats ens trobàvem en actitud d'inaugurar un futur i d'inaugurar una pàtria. A l'horitzó, un demà ample de vastituds.

Fou pels darrers dies de desembre de 1976 quan s'estrenava a Eivissa aquesta *Assemblea de ses dones* que Marià Villangómez, un poc per facècia, un poc per exercici i un molt per voluntat de servei, havia escrit segons la pauta del vell Aristòfanes. El poeta, que en la seva joventut experimentava una evident atracció cap al teatre, fins al punt de compondre unes peces dramàtiques que segurament no seran publicades fins que no es faci l'edició crítica de les seves obres completes, retornava, en el ple de la maduresa, a aquella sol·licitació juvenívola. I deixava ben provada la seva capacitat per al gènere.

Aristòfanes i Villangómez són dos noms mals d'acoblar. El vell poeta grec que, desenganyat de tot, de tornada de tot, escèptic integral, profundament reaccionari, que, no creient ni en els déus ni en els homes, es reia —i feia riure a riallada plena— del món i de la bolla, és molt enfora del poeta d'ara, segur de la fe en la terra, pròdig de serveis a aquesta terra, amador subtil de les glòries i de les misèries de l'esperit humà. Tot i així, al marge de fes o d'escepticismes, una mateixa coneixença, una eterna saviesa, s'ha perpetuat d'un extrem a l'altre del nostre antic, prestigiós, malmenat Mediterrani, i Marià Villangómez, amb un exemplar sentit

humanístic, ha estat capaç de confeir una de les versions més vives, més actuals i més «autèntiques» que jo conec d'una de les comèdies més vitenques d'Aristòfanes. Joc i exercici sobretot; però exercici acurat, reeixit, amb vigorosa coherència amb els afany i les necessitats d'un temps i d'un poble. *S'assemblea de ses dones*, escrita en bellíssim català d'Eivissa —un llenguatge quotidià a nivell de camp i de carrer, però d'una puresa incontestable—, podria assenyalar un camí ferm i segur cap a aqueix teatre popular que amb tanta d'urgència afreturam.

L'estrena de *S'assemblea de ses dones* vingué a coincidir amb el vintè aniversari de la publicació dels *Sonets de Balansat*. Amb aquest motiu, la nit del 28 de desembre, acabada la representació, es va dedicar un cordial homenatge a Marià Villangómez. Em plau repetir ara algunes de les coses que vaig dir en aquella avinentesa:

No puc tenir la pretensió de descobrir, com qui descobreix un Mediterrani, l'egregia personalitat del poeta d'Eivissa, ni és l'ocasió d'analitzar els innumerables aspectes i matisos que ofereix la seva obra. Voldria només posar de relleu la perfecta harmonia, la íntima coherència d'aquesta obra amb un sentiment civil, amb una labor cívica, amb una clara, constant i tenaç voluntat de servei a una terra, a un país, a una cultura. Marià Villangómez ha realitzat en plenitud aquell anhel que Joan Alcover havia expressat en un dels pocs moments vàlids de la seva etapa primerenca de poeta en castellà: el desig de dur a terme aquella tasca que

en las entrañas de la patria cunde
y generosa funde
con la vida de un pueblo la de un hombre.

Dues il·lustracions d'Antoni Cardona per a "S'assemblea de ses dones" (Edicions Itaca 1978).

lar. El poeta i la seva illa —el somni de la seva illa— són inseparables, gairebé indistriables, fosos en la pura harmonia de la paraula:

Contemplaré, diré, per terres sempre vistes,
tothora amb mi des del començament,
els homes que hi recullen una ciència antiga
—aquesta vida, aquesta lluita, aquesta mort—,
car són, gosaré dir-ho, jo mateix o el meu somni.

Marià Villangómez és sobretot un poeta fidel. La seva lleialtat a l'illa, a aqueixa terra minúscula i retallada, és insubornable, i d'aquí pervé la coherència i l'harmonia de la qual us parlava, la seva professió de fe, plena de totes les seguretats:

Mai no m'havia enganyat.
La meua vida era
això que és ara, aquests dies
que passen, aquest aire
i aquesta terra que esguardo.

«¿Voleu ésser universals?, conservau l'aire de família», aconsellava Joan Alcover. Mai no l'ha perdut, el poeta, aquest aire de família, i és per això que la seva obra transcendeix qualsevol casta de localisme. Eivissa no és per a ell un pur sentiment, una nostàlgia, ni, molt menys, una simple superfície pintoresca. És, ben al contrari, el propi somni, la realitat d'uns dies que passen empenyent la història d'un poble; la realitat d'uns homes que perpetuen una vida, una lluita i una mort; la realitat d'un horitzó retalladíssim i concret, a frec del qual el poeta endevina aquell Déu final al·ludit en un dels seus poemes més bells i de més ampla alenada.

L'obra poètica de Marià Villangómez és, doncs, inseparable de la seva pròpia insularitat eivissenca, el coneixement minuciós de la qual es fa patent en les proses tan serenes i alhora tan emotives de *L'any en estampes* o en l'erudició alada del *Llibre d'Eivissa*. Però és inseparable també d'una ferma consciència civil. Marià Villangómez va iniciar la seva aventura d'escriptor en els temps més difícils. Tot just publicats uns primers poemes a l'*Almanac de les Lletres*, a Mallorca, començava la tragèdia, seguida d'una de les èpoques més prolongadament ombrívols que ha hagut de travessar el nostre poble. Els seus primers llibres, *Terra i somni* i *Elegies i paisatges*, apareixien dins la foscor dels anys quaranta, voltats de clandestinitat i de silenci. Cobraven aleshores el significat de testimoni d'una pervivència, de la ferma voluntat de vida d'una cultura condemnada oficialment a mort. A partir d'aquestes fites inicials, el poeta, part damunt de la realitat amarga, penetrant cada vegada més endins en la veritat i les essències de la terra i del poble, anava bastint amb serenor i amb lentitud, amb rigor seguríssim, una obra que assoliria quatre cims de màxima alçada, quatre llibres fonamentals dins la poesia catalana contemporània: l'any 1950, *Els dies*, aquella contemplació profunda del paisatge damunt el qual llisca el temps irrecobrable; el 1954, la fluència lliure i abundosa d'*Els béns incompartibles*; el 1956, la closa perfecció, densa i treballada, dels *Sonets de Balansat*, i, finalment, el 1962, *El cop a la terra*, aquell llibre extraordinari on Villangómez donava al vent el seu gran poema d'Eivissa, el poema dels homes que són el seu món, els homes de cada dia —ell, un de tants—; els dolors, els goigs i les passions, la glòria i la servitud d'aquests homes.

Però sempre, devora l'obra del poeta, la labor tossuda, abnegada, sovint obscura i desagradida, del ciutadà. Marià Villangómez ha lluitat, ha treballat dia rera dia, des del temps més difícil, perquè el poble d'Eivissa prengui consciència d'ell mateix, perquè arribi a la seva pròpia veritat, a la plena assumpció de la seva autèntica cultura: aqueixa cultura catalana que li ha estat amagada i negada i que és la base irreductible de la comunitat dels nostres pobles insulars. El poeta ha exercit en aquest aspecte una funció decisiva amb el seu consell, amb el seu exemple, amb el seu magisteri, amb l'impuls i el suport que ha donat a l'Institut d'Estudis Eivissencs, amb la redacció d'una gramàtica adaptada a les necessitats de l'illa, quan l'ensenyament de l'idioma ha començat a fer-se realitat. I aquesta labor cívica la hi hem d'agrair no menys que la seva obra de creació literària.

L'home i la terra. L'home en funció de la terra, la pròpia i més íntima individualitat fitada per un horitzó concret, col·lectiu, insubstituïble, són, en efecte, l'arrel més fonda d'aquesta obra poètica on l'illa d'Eivissa, el seu paisatge i els seus homes, són objecte d'una greu meditació que els eleva a categoria universal. Tota la coneixença lírica assolida per la poesia de Marià Villangómez s'explica per una coneixença profunda de l'essencialitat insu-

31-X-1935; tres escriptors que llavò començaven: Aquilí Tur, C. Vidal Llaser i M. Villangómez Llobet.

D'ambdues intencions —creació i servei— participa aquesta *Assemblea de ses dones* que assoleix avui la permanència de la lletra impresa. Quan pujava a l'escenari, feia vint anys justos de l'aparició de *Sonets de Balansat*, un dels llibres més importants de Marià Villangómez. En el curs d'aquests vint anys, la lluita per la nostra cultura havia aconseguit victòries que no hauriem gosat somiar. El poeta, amb els peus ben afermats a la seva illa, hi havia contribuït amb fe, amb seny i amb eficàcia. Avui que, per damunt de frustracions i de desencisos, els horitzons dels nostres pobles insulars s'acolorixen d'una indecisa esperança, li volem agrair la seva vocació de poeta i la seva feina de ciutadà. Totes les seguretats l'han assistit, perquè sempre, com a poeta i com a ciutadà, ha encertat a destriar amb certesa i amb lucidesa quines eren les fites que calia assolir. Ho va dir amb dos versos memorables:

Això cerco, això trobava,
mai no m'havia enganyat.

JOSEP MARIA LLOMPART

La poesia de Marià Villangómez

per Joan Colomines

A l'amic Marià Villangómez, cordialment

Havia decidit no escriure res més sobre poesia. Sobretot sobre la poesia dels altres. És a dir, en funció de crític. La publicació del meu llibre *La poesia, un combat per Catalunya* a Edicions de l'Abadia de Montserrat, que conté l'essencial de la meua activitat teòrica i crítica tanca una etapa militant de la meua vida. Però el convit que m'han fet de participar en una publicació eivissenca, a parlar d'un poeta eivissenc i, sobretot, d'un poeta que a part de ser un profund conxeador de Formentera, on estíuejo, és un sincer amic, m'obliguen.

Endemès al pròleg del meu llibre faig constar que l'edició és una mostra, una síntesi global, encara que en el treball *Panorama actual de la poesia catalana*, escrit l'any 1975 i completat l'any 1978, l'enumeració sigui prou completa. D'aquí que, a part de totes les consideracions anteriors, he de confessar que fer un esbós de la poesia de Marià Villangómez m'ha temptat.

Des de fa molts anys he anat seguint l'obra d'aquest poeta. N'he fet comentaris. I des de fa temps que vaig arribar a la conclusió que em trobava davant d'un poeta fonamental de la poesia catalana. No solament pel fet de la seva representativitat de l'insularisme pitiús, sinó per la gravetat del seu vers, per la profunditat del seu pensament, per l'acurament del seu dir sempre tan pulcre i correcte, i pel seu lirisme asèptic i acolorit.

No he volgut fer un refregit de tot el que duc anotat de Marià Villangómez. Els seus llibres els tinc senyalats amb comentaris crítics. He volgut contribuir, de veritat, a aquest homenatge rellegant tota la seva obra. Si més no la continguda a la seva *Antologia poètica* editada per Editorial Selecta

de Barcelona, l'any 1969.

Què n'he tret d'aquesta lectura? A part del consegüent gaudi, potser una sistematització dels trets fonamentals que suporten aquesta poesia, tan personal, d'un to càlid, reposat i mig com la seva pròpia veu, tan densa de contingut. En voldria subratllar

Llibres i quadres a la casa del poeta.

